

I. KDO: PEDAGOG, VEDOUcí NEBO REŽISÉR?

Ten, kdo inscenační proces vede, bývá označován jako vedoucí divadelního souboru, umělecký vedoucí souboru / divadelního studia, divadelní lektor, divadelní pedagog, režisér dětského či studentského souboru, učitel literárně-dramatického oboru atd.

Už na nejasnosti a nejednotnosti pojmenování je vidět, jak mnohohrstevnatá je činnost toho, kdo vede inscenační proces s dětmi nebo mládeží, do jakých rovin a úrovní zasahuje, ze kterých oblastí čerpá. Každé z označení jako by zdůrazňovalo více některou ze složek jeho činnosti či kompetencí jeho osobnosti. Pojmenování *pedagog* nebo *učitel LDO* podtrhuje funkci výchovnou a vzdělávací, *režisér dětského souboru* zase jeho funkci uměleckou, příp. řídicí a organizační, *divadelní lektor* pak klade důraz na kompetentnost učitele předávajícího určitou odbornost.

Osobně se přikláním k pojmenování *vedoucí souboru*, protože podle mne nejlépe vystihuje jeho vedoucí úlohu ve společné tvorbě, ať už je podíl účastníků na jeho jednotlivých složkách (v závislosti na jejich věku, zkušenostech a dovednostech) jakkoli rozdílný. Se skupinou mladších začínajících dětí bude jeho vedoucí úloha zásadní ve všech složkách – od budování základních dovedností a návyků přes řízení jednotlivých kroků v procesu až po dramaturgicko-režijní práci. U starších a zkušenějších skupin už může vedoucí přenechávat účastníkům větší podíl zodpovědnosti za jednotlivé kroky a složky.

Co konkrétně vedoucí dělá (v jednotlivých fázích procesu)?

Jeho úkolem je vést/provést účastníky tvůrčím procesem, resp. kolektivní autorskou divadelní tvorbou k produktu, tj. ke konkrétní inscenaci. Nese zodpovědnost za všechny složky tohoto procesu včetně výsledku. Mám zde na mysli proces, v jehož průběhu je na všechny jeho složky vedoucí sám a nemá vedle sebe odborníky z jednotlivých oblastí (scénograf, dramaturg, psycholog...). Tak tomu bývá v praxi většinou. Pokud už dochází ke spolupráci s odborníky či specialisty, jde o víceméně jednorázové projekty (spojení pro určitou inscenaci s hudebním skladatelem, muzikanty, scénografem, dramaturgem, choreografem apod.).

A právě v oné zodpovědnosti za všechny složky procesu tkví složitost popisu, co všechno by měl takový ideální vedoucí

ovládat, znát, v čem se orientovat a čím disponovat – a to ve složce odborné, dovednostní i osobnostní. Role vedoucího v inscenační práci s dětským nebo studentským souborem v sobě spojuje působení v oblasti pedagogické i umělecké, resp. divadelní rovnocenně. Pokud totiž má mít proces tvorby smysl pro účastníky nejen ve vytvoření (v horším případě „secvičení“) inscenace, ale také v celkovém rozvoji jejich osobnosti i jejich divadelních dovedností, musí proces citlivě vést poučený pedagog. Pokud výsledkem inscenačního procesu má být kvalitní, působivý a fungující divadelní tvar, musí být vedoucí sám osobitým tvůrcem schopným vést kolektivní tvorbu. Vedoucí dětského/studentského divadla je ideálně kvalitním pedagogem a originálním tvůrcem, tj. **spojuje v sobě pedagogické i umělecké a specificky divadelní kompetence.**

PEDAGOG – PEDAGOGICKÉ KOMPETENCE

Ve vztahu k inscenační práci je tedy pedagog průvodcem na tvůrčí cestě k autorské inscenaci. Jeho pedagogická práce spočívá:

- před samotným inscenačním procesem: v plánování procesu – „diagnostika“ skupiny i jednotlivců (úroveň schopností, dovedností, složení a možností skupiny, odhad potenciálu), stanovení cílů v oblasti rozvoje osobnosti, sociálních a divadelních dovedností, výběr metod, technik, průpravných cvičení a her s ohledem na věk účastníků a stanovené cíle;
- v procesu inscenační tvorby: ve vedení průběhu tvorby (motivace, zadávání úkolů a formulace instrukcí, vyhodnocování a reflexe, práce se skupinou – naslouchání, naladění, souhra, vytváření bezpečného prostředí pro tvorbu a experiment, prostoru pro učení se dovednostem a získávání zkušeností);
- v procesu po fixování prvotního tvaru (od premiéry dále): v reflexi a dalším plánování – příprava na veřejné vystoupení, reflektování kritických připomínek od diváků a odborné poroty s dětmi, výběr metod, technik, cvičení a her pro další práci na inscenaci a reprízování.

ORIGINÁLNÍ TVŮRCE – UMĚLECKÉ A SPECIFICKY DIVADELNÍ KOMPETENCE

Vedoucí je v ideálním případě originálním tvůrcem, původním, nezávislým, osobitým tvořitelem, hybatelem, inspirátorem. Jeho umělecko-divadelní působení zahrnuje:

- před samotným inscenačním procesem: posouzení námětu/předlohy z hlediska dramatického potenciálu, dramaturgickou přípravu, příp. tvorbu dramaturgicko-režijní koncepce či inscenačního plánu, hledání inscenačního klíče, volbu žánru, volbu inscenačních prostředků, stylizace, plán rozvoje potřebných hereckých a obecně divadelních dovedností nezbytných ke zvládnutí plánované inscenace, zvolených inscenačních prostředků;
- v procesu inscenační tvorby (vše, co je zmíněno výše, může ovšem probíhat i v procesu inscenační tvorby): cílené etudování a improvizace vedoucí k hledání a výběru možností jevištního ztvárnění situací, obrazů, jevištních metafor, skládání a výstavbu celku, dohled nad žánrovou i stylovou jednotou, práci s temporytmem, dynamikou, kompozicí, cílené vedení a variování hereckých úkolů vedoucích ke zvládnutí jevištního úkolu;
- v procesu po fixování prvotního tvaru (od premiéry dále): posouzení připomínek (např. odborné poroty) k tvaru a citlivé zapracování změn do koncepce, nové motivace a úkoly pro hrající sloužící k udržení pozornosti a přirozeného zaujetí v herecké akci při reprízování, zhodnocení a úpravy vzhledem k různým hracím prostorům, např. na přehlídkách (zejména hlasitost, pohybová stylizace, herecká akce a její rytmus a směřování), přeobsazení rolí a obměny situací v „hotovém tvaru“ (ať už je to z důvodu oživení akcí, nemoci v souboru, nebo odchodu některých členů, tzn. zhodnocení dovedností a možností jednotlivců a kolektivu i vhodnosti změn vzhledem k celku).

ORGANIZÁTOR, PRODUKČNÍ A TECHNIK

Vzhledem k tomu, že vedoucí dětského nebo studentského divadla nemá k dispozici žádný realizační štáb, jako tomu bývá v profesionálním divadle (dílnu, krejčovou, rekvizitáře, techniky, produkci atd.), stává se sám manažerem celého procesu, organizátorem, produkčním i technikem. Prakticky to znamená, že např. v oblasti scénografie a výtvarného plánu nemá možnost v umělecké části svého působení spolupracovat se scénografem a musí se o návrhy scény, kostýmů i rekvizit postarat sám (příp. s kolektivem), ale hlavně reálně sám vyrobit, sehnat nebo „jít koupit“ materiál, rekvizity, kostýmy (včetně toho, že si zjistí potřebné velikosti), případně zajistí finanční prostředky a najde někoho, kdo potřebné vyrobí nebo ušije.

Jeho produkční a technická činnost se dotýká těchto oblastí:

- před samotným inscenačním procesem a v průběhu procesu inscenační tvorby: scénografie (scéna, kostýmy, rekvizity, masky, loutky), zajištění jejich výroby, zakoupení nebo zadání výroby (včetně řešení financování); hudby a zvukového plánu (v případě reprodukováné hudby a zvuků musí najít a zajistit nahrávky skladeb, případně zajistit jejich střih a úpravu, v případě živé hudby sám hraje na hudební nástroj, vytváří zvuky nebo musí najít a přesvědčit ke spolupráci vhodného muzikanta anebo případně může připravit a nazkoušet hudební doprovod s dětmi ze souboru); techniky – světla a zvuku, videoprojekce (zapojení techniky, ovládání a programování světelných a zvukových pultů, práce s dataprojektorem, příp. vytváření a střih videí atd.); přípravy zkušebního a hracího prostoru; roztavení jeviště/hlediště (kukátko, aréna, ring, ulice apod.), případně ozvučení, osvětlení atd.; úschovy a skladování scénografie, techniky;
- v procesu po fixování prvotního tvaru (od premiéry dále): organizace veřejných vystoupení (zajištění vhodného prostoru, financování případného pronájmu, doprava rekvizit a scény, přesun hrajících dětí atd.); propagace (programy, plakáty, sociální sítě, internetové stránky); organizačního

zajištění přehlídek (jednání s organizátory, anotace představení, technické požadavky, dozor a zodpovědnost za děti v průběhu akce).

SMĚŘOVÁNÍ PEDAGOGICKÉHO A UMĚLECKO-DIVADELNÍHO PŮSOBNÍ

Tvořivým procesem směřujícím k divadelnímu tvaru rozvíjí vedoucí souboru u žáků a studentů osobnostní, sociální i umělecké divadelní kompetence.

Toto působení směřuje v průběhu procesu:

- dovnitř účastníka/jednotlivce (formování vyrovnané sebevědomé a samostatné osobnosti, rozvíjení schopnosti kritického myšlení a komunikování vlastního názoru, vedení k angažovanému postoji, k zodpovědnosti za společné dílo, k tvůrčímu přístupu k životu);
- dovnitř skupiny (rozvíjení partnerství, spolupráce, respektu a tolerance a zároveň zdravého sebeprosazení, empatie a naslouchání v kolektivní tvorbě, poznávání světa, lidí, života obecně skrze konkrétní příběhy a rozehrávané situace);
- k divadelnímu sdělování a komunikaci s divákem, tedy rozvoj schopností, dovedností, znalostí i vědomostí potřebných k divadelnímu sdělování (psychosomatika, herecké dovednosti, divadelní/jevištní zákonitosti, improvizální dovednosti, práce s předmětem, rekvizitou, mizanscénou; smysl pro situaci, konflikt, gradaci, temporytmus, výstavbu tvaru atd.).

Uvedené složky netvoří hierarchii, spíše jde o jejich vzájemnou provázanost a podmíněnost. Tím, že poznávám a rozvíjím sama sebe a pracuji na sobě, mohu rozvíjet a zlepšovat své vztahy, spolupráci a souhru s ostatními v souboru. Takto sehraný tým má pak předpoklady k souhře na jevišti, přenosu energie do hlediště a sdělování obsahů divadelními prostředky, tedy k vpravdě divadelní komunikaci s diváky.